

Тема: Українські землі на початку XX ст. Україна у складі Росії та Австро-Угорщини.

План:

- 1. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії та Австро-Угорської монархії**
- 2. Місце української економіки у господарському житті двох держав**
3. Економічна криза 1900–1903 рр. Утворення монополістичних об'єднань

Література

1. В.Світлична «Історія України» К., 2002р.
2. Дедурін Г.Г. «100 тем. Історія України / Г.Г. Дедурін. – Х.: АССА, 2015. – 192 с.
3. Полянська-Василенко Н. «Історія України»: У 2 т. Т. 1. До середини XVII ст. – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2002. – 672 с.
4. С.В.Кульчицький, О.І.Ганжа «Хрестоматія з історії України» К., "Освіта", 1998р.
5. <http://ukrmap.su/uk-uh5> - Історія України

1.В останні десятиріччя XVIII ст. в Україні відбулися надзвичайно глибокі хоча й зовні непомітні зміни. Якщо раніше Українська козацька держава з певними обмеженнями визначала зміст свого внутрішнього життя, то після її ліквідації Україна перетворилася на губернії Російської імперії, які жили за указами та розпорядженнями з Петербурга.

Перемоги над Туреччиною, ліквідація автономії Слобожанщини і Гетьманщини, розорення Запорозької Січі, поділи Речі Посполитої дали змогу Російській імперії зміцнитися за рахунок включення українських територій до свого складу та їх експлуатації.

На зламі XVIII-XIX ст. підросійську Україну було поділено на 9 губерній. Слобідсько-Українську губернію, Чернігівську та Полтавську губернії, Волинську, Київську та Подільську губернії, Катеринославську, Херсонську і Таврійську губернії.

Управління губерніями здійснювали генерал-губернатори, призначені царем. Генерал-губернатори мали майже необмежену владу й насамперед займалися військовими справами та попереджали будь-які прояви опозиційності, стежачи за «состоянием умов», як формувалося в царській інструкції.

Губернії складалися з повітів, управління в яких здійснювали царські справники. Повіти поділялися на стани, очолювані поліцейськими приставами. У містах замість магістратів, що керувалися магдебурзьким правом самоврядування, було запроваджено міські думи, які працювали за російськими законами.

Знищення козацької державності, запровадження російських державних установ, зросійщення переважної частини козацької старшини вивели Україну з осередку європейських націй. Російський уряд намагався перетворити українців на етнічну масу без своїх провідників та історичної пам'яті, нездатну захистити свою культуру, а тим більше примножувати й розвивати її.

2. Початок ХХ ст. позначився в українських землях розгортанням процесу індустріалізації, що передбачало подальший розвиток великої машинної індустрії та створення нової структури економіки. Найбільш потужно ці процеси розгортались у Наддніпрянській Україні, де частка промисловості в загальному обсязі продукції всього народного господарства становила 48,3% (у середньому по Російській імперії 40%).

Унаслідок індустріалізації поступово склалася певна спеціалізація промислових районів: сформувалися три найпотужніші за обсягом промислового виробництва регіони: Правобережжя, що давало 46,5% всього обсягу, Лівобережжя – 30,5%, Південь – 23%.

Південь став визначним центром базових галузей економіки: вугільної, залізорудної, металургійної, машинобудівної.

Правобережжя залишалося міцним осередком розвитку легкої, харчової промисловості. Лівобережна Україна була центром харчової та машинобудівної промисловості. З часом і ці осередки промислового виробництва набули загальноросійського значення.

Активно розвивалась на той час транспортна система.

У межах загальноімперської економіки Україна виступала як головна вугільно-металургійна база, найпотужніший виробник цукру та провідний регіон товарного зерна.

На початку ХХ ст. у Східній Галичині нараховувалося 700 промислових підприємств, де працювало 300 тис. робітників. Найбільш потужно тут розвивався видобуток нафти. На початку ХХ ст. поживався розвиток більшості галузей харчової промисловості, насамперед цукрової, борошномельної, спиртогорілчаної тощо. Щорічно в районі Карпат вирубували 10 млн куб. м деревини. Дві третини її у вигляді сировини або напівфабрикатів вивозилися для подальшого перероблення у промислово розвинені райони Австро-Угорщини, а решту переробляли на 100 місцевих невеликих лісопильних заводах (у середньому по 20 робітників). Внаслідок такої політики західноукраїнське населення потерпало від «соляного голоду», а сіль вивозилася на продаж за кордон.

У західні провінції Австро-Угорщини вивозилося з українських земель багато продукції тваринного походження, птахівництва, шкірсировини, масла, жири тощо. Значну частку експорту складала велика рогата худоба. За межі краю щорічно поставлялося 50 тис. голів великої рогатої худоби, 300 тис. голів свиней, значну кількість продукції вівчарства.

Із західних провінцій Австро-Угорської монархії до Галичини, Буковини, Закарпаття завозилася дешева фабрично-заводська продукція, яка витісняла з ринку місцеві вироби.

у

Монополія — згідно з економічною теорією це велике підприємство, фірма чи об'єднання (спілку), що концентрує у своїх руках значну частину виробництва і збуту певного виду продукції, пануючи на ринку з метою одержання монопольного прибутку.

Синдикат — це об'єднання низки підприємств однієї галузі промисловості, учасники якого зберігають виробничу, але втрачають комерційну самостійність. У синдикатів реалізація продукції здійснюється через спеціально створену спільну збутову контору.

На початку ХХ ст. визначальним для сільського господарства Наддніпрянської України було зростання товарного, підприємницького виробництва. Провідним напрямом розвитку сільського господарства було вирощування зернових культур, під які відводилося понад 90% усіх посівних площ. Україна була основним регіоном Російської імперії, де вирощували пшеницю, ячмінь, жито, овес, гречку.

3. Початок ХХ ст. відзначився глибокою світовою економічною кризою (1900–1903 рр.), яка

вплинула і на українські землі. Найбільшої гостроти криза набула у важкій промисловості, зокрема в залізорудній і металургійній. Криза зачепила легку й харчову промисловість. Склади цукрових заводів були переповнені нереалізованою продукцією.

Значна кількість підприємств згорнули свою діяльність, а отже, почало стрімко зростати безробіття.

За рівнем концентрації промислового виробництва в основних галузях Наддніпрянська Україна вийшла на початку ХХ ст. на одне з перших місць у світі. Найбільшого рівня концентрація промислового виробництва досягла в таких промислових центрах України, як Катеринослав, Луганськ, Харків, Київ, Миколаїв, Юзівка, Одеса.

Внаслідок посилення концентрації промисловості в деяких галузях виникають компанії (великі підприємства), фірми чи об'єднання (спілки), що посідають монопольне становище, контролюючи значну частину виробництва і збуту певного виду продукції.

Першою **монополією**, що виникла в Наддніпрянській Україні ще 1893 р., був **синдикат** цукрової промисловості. Процес монополізації набув масштабності на початку ХХ ст., коли виникли такі могутні синдикати, як «Продамет» (1902 р.), «Продвагон» (1904 р.), «Продвугілля» (1904 р.) та ін. Це були досить могутні об'єднання.

Поява монополій у цілому неоднозначно впливала на виробництво й соціальну ситуацію в суспільстві. Приносячи буржуазії надприбутки навіть у кризових умовах, монополії водночас гальмували господарський розвиток, заважали технічному прогресові, звужували сферу регулятивної дії ринкових відносин.